

Umir.

Porječka se Jovan Božović, sa Stijene Piperske, i Nikola Banašević, iz Zavale. I jedan i drugi dobri ljudi i junaci. Jovan, ljut i prijek čovjek bez mnogo razmišljanja, povadi pušku iza pojasa i ubi Nikolu, koji se takvome kolaču nije nadao.

Ubica je mislio, da će mu to olako proći, jer su Banaševići, i ako junaci i bastaduri, malobrojni, dok su Božovići, jedno od najjačih bratva među Piperima. Svakako dalekovidniji Božovići pribojavali su se osvete, pa nijesu bez jake pratnje smjeli ići na pazare, skupove i zborove. Dodijalo im i dogovore se da pošlju u Zavalu kumu sa kumčetom i ponude umir krvi Banaševićima.

U oči samoga Đurđeva-dana 1835. godine, došli su birani Božovići kod crkve zavalске, doveli ubicu, donijeli pušku krvnicu, i 233 cekina i jedan dinar više da plate Nikolinu glavu. Izlazi ubica Jovan Božović, objesio o vratu pušku krvnicu i ide na ruke i na nože praznim prostorom između Božovića, pa ponizno i pokajnički govori:

— Kumim Bogom i Sv. Jovanom Banaševiću i Zavaljane, da prime pušku krvnicu, da pristanu na umir, a ja ću dati za glavu Jovanovu, koliko se daje za svaku mrtvu glavu crnogorsku.

Dok je on tako milio po zemlji, prilazi mu najstariji Banašević Dako, skida mu pušku s vrata, hvata ga za rame, podiže i govori:

— U ime Banaševića, primam Boga i Sv. Jovana i pristajem na umir s tobom i tvojim bratstvom Božovićima. Poljubi se sa ubicom, pokaza ga svojim bratstvenicima Zavaljanima, i završi:

— Evo ubice našega brata Nikole, dosad krvnika, a odsad kuma i prijatelja. Neka je ovaj umir sa velikom dobrom srećom.

Jovan prilazi i ljubi se redom sa Banaševićima i Zavaljanima. Ponovu klonu na ruke i nože, primače se majci ubijenoga i reče:

— Majko, kumim te Bogom i Sv. Jovanom, primi kumstvo i blagoslovi mir između Banaševića i Božovića.

Stoja, majka Nikolina, podiže Jovana i reče:

— Primam kumstvo i tebe mjesto sina Nikole, kojega si nerazumno ubio i mene do groba u crno zavio.

Jovan ljubi Stoji ruku i veli:

— Hvala ti majko, kajem se i žalim, što sam ti sina ubio i dom ugasio. Ali ćeš od danas u meni imati sina, koji će te poštovati bolje nego svoju rođenu majku.

Vojvoda Ilija Piletić, pozva sve prisutne Božoviće, da se izljube sa Banaševićima. Koračali su tiho, mirno, pokajnički i izljubili se sa svim Banaševićima i Zavaljanima.

Čim je nastupio mrak sastali su se Božovići i Banaševići na Stijeni u kući Mitra Božovića, gdje je bila pripremljena »krvna večera«. Svi su bili bez oružja. Isto su, prije nego su sjeli za dugačkom trpezom, predali na čuvanje jednome Božoviću i jednome Banaševiću. Za sofrom su bili izmješani.

Prije nego su i počeli večerati, »sud dobrih ljudi«, sa vojvodom Ilijom Piletićem na čelu, odluči, da se sva krvnina ne plaća Nikolinoj majci, već samo jedna polovina, a sa drugom da se isplati »krvna večera«.

Ova odluka bila je protivna utvrđenom narodnom običajnom pravu. Uzbuniše se. Među prvima najmlađi sin vojvode Ilije, Jole Piletić, docnije čuveni serdar-Jole. Organizova stotinu naoružanih mladića — svojih godišnjaka i uleće među umirnike, govoreći:

— Dobro veče, krvavi umirnici, koji sudite i smudite, gazite stare običaje i pravo u koje niko dosad nije smio udarati! Zar da se plati glava Nikole Banaševića sa pola krvi, a drugu polovinu da vi večeras pojedete i popijete? Na rane vam izlazilo, kao što i hoće, ako meni i mome društvu ne date punj krvni umir, bilo u novcu, bilo u sigurnim zalozama da odnesemo Nikolinoj majci.

Umirnici se uznemiriše. Vojvoda Ilija oštro prekori svoja sina Jola i naredi mu da ostavi ljude na miru, da završe »krvnu večeru«.

— Uvijek sam te slušao i kao oca i kao pametna čovjeka. Večeras ti odričem svaku poslušnost. Tražim, da se plati krvnina za poginulog Nikolu, ili će ova večera zaista biti krvava večera, da se priča dokle ljudi pamte. Obrati se »sudu dobrih ljudi« i glasno povikne:

— Gospodo umiritelji, birajte — hoćete li platiti za Nikolinu glavu 233 cekina i dinar više, ili ćete dati svoje glave. »Sud dobrih ljudi« — ustane i od čuvara oružja uzme od Božovića: srebrne ledenice, handžare i vrbije, pa predaju Jolu, kao zalozu, dok se donesu 233 cekina u zlatu i jedan dinar više. Jole primi srebrno oružje i preda ga na čuvanje Nikolinoj majci.

Sami umirnici platili su »krvnu večeru«. Nikolina majka poslije nekoliko dana dobila je krvni umir i vratila zaloge. Dinar su presjekli nožem na dvije ravne polovine. Svaka od ovih polovine obješena je o svilenom gajtanu, da visi na jednu i drugu sentenciju, koje su se čuvale kao svetinja u kućama ubice i ubijenog. Svaka od ovih sentencija imala je ovaj završetak:

— To rekoše, — dinar prekidoše!

Za vrijeme knjaza Danila osvete ove prirode iščezle su. Nažalost i sentencije sa kojima su ugovarane.

Kako je Jole postao perjanik

Marko Piletić, perjanik Vladike Rada, važio je kao jedan od najboljih crnogorskih junaka. Zbog svoje iskrenosti i povjerljivosti i izgubio je glavu.

Pošto je islužio »mjesečni red« na Cetinju, negdje 1838. godine vrati se na odmor u Piperima, u selu Zavalu kod svoga oca vojvode Ilije. Sa njim je bio i njegov pobratim Milovan Tapušćković, iz Rovaca, također perjanik. Trajao je kao gost punih 10 dana. Pri polasku u Rovca pozove Marka, da i on njemu bude gost. Vojvoda Ilija, kao da je prozreo Tapušćkovićevu namjeru, savjetovao je sina da ne ide, jer između Pipera i Rovćana ima dosta neizmirene krvi, a Tapušćković je ćovjek nevjeran. Sin ga nije poslušao.

Prve noći kad je sio za večeru, u kući svoga pobratima, ubio ga je puškom, mućki ostrag. Marko je klonuo mrtav glavom na trpezu.

Odmah poslije njegove smrti, Vladika Rade primi za perjanika njegova najmlađega brata Jola Piletića. Prvih dana Joleva službovanja Vladika je uoćio kod njega naroćite sposobnosti. Jednog dana prizva ga i reće:

— Jole, poslali su mi Tapušćkovići srebrne zaloge za umir. Pođi kod vojvode Ilije i reci mu, da ja ćelim, da dođe između vas i Tapušćkovića do izmirenja.

Jole plane: Gospodaru, prolita krv moća brata Marka traži brzu i pravednu osvetu. I kad bi moj otac pristao na izmirenje, ja neću dok mi kuća pod kotalac duća.

Vladika nasloni glavu na ruku i poslije podužeg razmišljanja okrene se Jolu sa rijećima:

— Tapušćković je doista na sramotan način ubio tvoća rodenoća brata, a moća najboljega perjanika. Idi i sveti brata. Dajem ti kao pratioca Sava Ivanova Martinovića, perjanika, neka i on sveti svoga drugać, moća perjanika Marka.

Neposredno s Cetinća otputovali su u Rovce. Sznadoše u putu, da je ubica u Moraći, u tazbini, kod Bojića. Jole se uputi ka Moraći, a Savo ostade na straži, u bukovom omaru. Ćim je Jole došao u kuću Bojića, gdje je zatekao svoga krvnika Milana Tapušćkovića, kliknuo je:

— Veži se, sramotni krvniće. Milovan se zbunio. Jole mu je prišao, svezao ga i odveo. Pri sprovodu Milovan skoći niz jedan greben u gomilu papradi. Jole hitro priskoći, uzme ga ponovo pred sebe i okrene uz brdo. U taj ćas jedan iz bratstva Bojića povikne:

— Bojić, crn vam obraz, gdje pustite zeta Milovana, da ga pred vama veže i vodi krvnik Jole Piletić.

Bojić potrće za Jolem, da oslobode Milovana.

— Natrag, Bojić, poviće Jole i okrene na njih pušku. Nalazio se na takovoj strmenitoj uzbrdici, da mu se nije mogla primaći gomila ljudi. Za tili ćas pojavi se i Savo Ivanov Martinović i reće:

— Natrag, Bojić, zar ne vidite, da ćete svi do jednoća izginuti, a Milovana nećete povratiti. I navije dževedar. Bojić se vrata.

Jole je odveo svezana Milovana na Lukavicu i predao Piperima na suđenje. Sam ga nije htio ubiti, jer mu je na neviteški način ubio brata. Presuda je donešena istog ćasa. Tapušćković je na skupu svih Pipera bio strijeljan iz pušaka.

Nabijen na kolac

Iznad samoga Bara, u podnožju Rumije, nalazi se selo Mikulić. Naseljeno u to vrijeme Srbima. No u XVII. stoljeću kao turski podanici, bili su prisiljeni da se turće. Samo tri kuće: Markići, Andrović i Peroćevići, zadržali su vjeru pradjedovsku. Naposljetku i Peroćevići se počnu turćiti. Posljednji se poturćio Marko sa cijelom porodicom. On zavede i svoga sestrića Pera Markićića, te se i on poturći. Markići su bili veliki hajduci i junaci. Među njima najglasovitiji je bio Ilija, koji je opjevan i u narodnim pjesmama. Marko Markićić, rodeni brat poturćenoga Pera, kivan na ujaka, što poturći i sebe i brata mu, pođe i ubije ga na njegov kućni prag. Pobježe u Rumiju. Turci vrše sahranu ubijenoga, a Marko se prikrađe i ubi hodžu. Turci ostave otvoren grob. Nešto doćnije Marko ubi i svoga poturćenoga brata Smaila. Tako redom ubijao je gdje je stizao. Turci preko djevojke iz Sestana prevare Marka i uhvate, zajedno sa svojim drugom Jovom Zagorom. Zagoru ubiju, a Marku slome nogu. Pošto su ga ranjena svezali, ponude mu da se poturći i da će mu život oprostiti. On odbije. Prisile njegovu majku, da ga zakumi mlijekom, da prevrne vjerom, ali bez uspjeha. Odvedu ga na Biskupiju i nataknu na kolac. Grćeći se u mukama opazi Turćina gdje nosi krćag vode i stane ga preklinjati, da mu prinese krćag da se napije. Turćin mu pruži krćag, a on onako smrtan prihvati ga i razmahne Turćina po glavi. Stropoštao se mrtav. Marko izdišćući reće:

— P... vjero, to vam je devetnaesti, što je od moje ruke poginuo.

Damjan u Mletke

Za vrijeme vladike Danila, Damjan Andrin bio je serdar u Ceklinu.

Jednom prilikom pođe kod dužda mletaćkog, koji naredi da mu se skroji dolama od najskupocjenije svile. Prilikom mjerenja Andrija se poče ispinjati na prste od nogu, kako bi mu dolamu što dužu skrojili.

Dužd vide i reće:

— Serdare, i ako si se na prste popeo, nijesi svu ćohu mletaćku odnio.

Durkova presuda

Izbio spor oko ispaše u Kosovom Lugu-Bjelopavlića, između Bjelopavlića i Zagarčana. Da bi riješili taj zajednički spor, dogovore se oba plemena, da pozovu Guvernadura Radonjića, kao najveću svjetovnu vlast toga doba. Stave u dužnost Zagarčanima, da ga oni, koji su bliže Cetinju, pozovu i dovedu na lice mjesta. Ne uzdajući se da će dobiti spor Zagarčani pribjegnute prevari. Dogovori se Ramo Lazarev i Milutin Begov, starješine plemena zagaračkoga, da mjesto Guvernadura proture svoga seljaka Durka Šćepanovića, koji se bavio čuvanjem stoke i u Bjelopavliće rijetko dolazio. Durko je bio veoma prost čovjek, ali prava grdosija. Da bi u toj namjeri uspjeli, pozajme toke, dolamu, činterac, čizme, čibuk, i nabave dobra konja. Obuku Durku to skupocjeno odijelo i posade ga na konja. U putu su ga naučili, da ne smije ništa da govori, osim kad mu konjovoda dade znak štapom, gdje treba pobiti mrgin kao granice između Zagarčana i Bjelopavlića, da samo reče: »Tu!«

Došli su sa Durkom na lice mjesta, i počeli mu Zagarčani praviti stimu, tako, da su mu i Bjelopavlići prilazili sa strahopostovanjem.

Konjovoda Durkov, bio je jedan od zagaračkih prvaka. Vodili su ga na konju, kuda su Zagarčani htjeli da im bude granica. Gdje god je trebalo postaviti mrgin, konjovoda je spustio svoj štap na zemlju, a Durko je dostojanstveno zapovijedao s konja: »Tu!«

Obadvije stranke potpišu da pristaju na sud »Guvernadurov« — Durkov.

Pošto je spor svršen, Zagarčani su odmah Durka raščinili: skinuli ga s konja, svukli mu gospodsko odijelo i rekli: »Ajde bruko doma«.

Kad su Bjelopavlići docnije doznali, da su prevareni, požale se Vladići, i on im odgovori:

»Kad ste dali pristanak na mednike koje je Durko postavio, ja vi ne mogu ništa«.

Tako je i ostalo.

Da mu se omakne

Vladika Rade 1837. godine, pozove Ali-pašu Stočevića na sastanak u Dubrovnik:

— I ako si mi krvnik po vjeri, brat si mi po krvi; dođi u Dubrovnik na sastanak, da se pobratimo, poručuje mu Vladika.

Ali-paša poruči da će doći i odredi dan. Vladika Rade povede sobom deset perja-

nika, među kojima je bio i Jagoš Tomašev Milić, iz Bjelica, kojemu naredi, da na dan sastanka, pošto bude završio razgovor sa Ali-pašom, istog ubije, kao da mu se nehотиčno puška omakla.

Svrši se razgovor i pobratimstvo, ali se Miliću puška ne »omakne«.

Kad su se vratili na Cetinje, Vladika pri govori Miliću:

— Što bi s tvojom kumburom, Bjelica?

— Tako mi Boga, za mi bješe poginuti.

— Od koga, poviče Vladika ljuto.

— Pa od Ali-paše, onoga viteza, od koga ne bi ostao živ ni ti ni ja; zar nijesi vidio kakav mu pogled bješe?

Jagoš je za ovu svoju neposlušnost glavom platio, ubio ga je noćno iz zasjede, po naredbi Vladićinoj, Vaso Kasomov Bjelica; jer je Jagoš, na jednom sijelu među plemenicima, na Resnu, cijelu stvar bio otkrio.

Da ubiju Osman-pašu

Vladika Rade, mrzio je dva glasita junaka iz Crne Gore: Marka Borikina Marušića, iz Bjelopavlića, jer se protivio davanju dacije, koju je Vladika ustanovio, i Gigoja Belanova Pejovića s Ceklina, što se je odupirao među Ceklinjanima, da mu se dadne dio u Ceklinskom ribolovu, na Ploči.

Da bi se osvetio jednome i drugome, pozove Gigoja sama i reče mu:

— Osman-pala iz Skadra miti mi i muti Crnogorce, pa sam te pozvao, da kao čovjek i junak izbaviš Crnu Goru od njega. Ti često trguješ u Skadar; poznaješ se s Osman-pašom, i mogao bi lako privedi k njemu Marka Borikina Marušića, koji će ga ubiti.

Sličnu propovijed Vladika je održao i Marušiću, i neobično ga oduševio za ubijstvo. Obojica su se primili toga teškog posla, ne znajući pravu Vladičinu namjeru.

Vladika jednovremeno naredi Serdaru Filipu Gjuraškoviću, da tobože, kao špijun, izvijesti pismeno Osman-pašu, da su pošli u Skadar Gigoje Pejović i Marko Marušić, da ga mučki ubiju, kako bi na taj način Osman-paša mogao njih ubiti. Sedar Filip je odmah poslušao Vladiku.

Kad je Osman-paša dobio pismo, pozove Gigoja i Marka, koji su već došli bili i preškali da ga ubiju, i pokaže im pismo. Oni se skamene od čuda i otkriju Paši sav Vladičin plan. Ovaj im oprostí život i bogato ih obdari.

Mićun M. Pavićević.